

РЕЦЕНЗИЯ

ЗА НАУЧНИТЕ ТРУДОВЕ, ПРЕПОДАВАТЕЛСКАТА И НАУЧНООРГАНИЗАТОРСКАТА ДЕЙНОСТ НА

ДОЦ. Д.И.Н. ИВАН ХРИСТОВ ПЪРВЕВ

**УЧАСТНИК В КОНКУРСА ЗА АКАДЕМИЧНАТА ДЛЪЖНОСТ „ПРОФЕСОР“ ПО
ПРОФЕСИОНАЛНО НАПРАВЛЕНИЕ 2.2. ИСТОРИЯ И АРХЕОЛОГИЯ (НОВА
БАЛКАНСКА ИСТОРИЯ – ЦЕНТРАЛНА ЕВРОПА И БАЛКАНИТЕ, XVII-XIX В.),
ЗА НУЖДТЕ НА КАТЕДРА “ИСТОРИЯ НА ВИЗАНТИЯ И БАЛКАНСКИТЕ
НАРОДИ” НА ИСТОРИЧЕСКИЯ ФАКУЛТЕТ НА СОФИЙСКИЯ УНИВЕРСИТЕТ
“СВ. КЛИМЕНТ ОХРИДСКИ”, ОБЯВЕН В ДВ БР. 103/27.12.2016 Г.**

Доцент д.и.н. Иван Христов Първев се е утвърдил като един от водещите български историци и то не само в рамките на неговата генерация, като при това неговия авторитет като изследовател е намерил признание и извън границите на нашата страна. Имал съм вече възможност да рецензирам неговата забележителна дисертация за придобиването на научната степен „доктор на историческите науки“ преди шест години, така че имах определена представа за научна продукция дотогава. Във връзка с настоящия конкурс се запознах и с впечатляващите резултати на неговата активна изследователска дейност през последните години.

В конкурса за академичната длъжност „професор по История на Византия и Балканските народи“ доц. д.и.н. Иван Първев участва с внушителна научна продукция от 25 заглавия, в това число една монография, 24 статии (около половината от тях на чужди езици и публикувани в чужбина), с участие в съставителство на четири сборника, резултати от конференции организирани най-вече от него самия и публикувани през последните няколко години.

Основните научни интереси на доц. д.и.н. Иван Първев се отличават постоянство и последователност и те са най-вече в областта на

европейско-османските отношения през XVI-XX век; на историята на Източния въпрос през XVII-XX век; на хабсбургско-османските отношения през XVIII-XX век; на германската политика в Югоизточна Европа през XVIII-XIX век; културноисторическите процеси в българското общество в силовите полета на империите. В същите насоки са и повечето от по-новите публикации (например, Османското завоевание на Балканите и идеята за европейска държавност XIV-XVIII в.; Знак от небесата и воля на всевишния. Завладяването на Константинопол (1453 г.) и обсадата на Виена (1683 г.); Съюзното споразумение между Екатерина II и Йосиф II от 1781 г.; Природни граници или граници на природата. Географският фактор в балканската политика на Виена и Санкт Петербург (1804-1878); Едно неочаквано „бащинство“. Аугуст Цойне и неговият „Балкански полуостров“; Reichs-Sprachen, Nations-Zungen und das „Matrjoschka-Prinzip“. Die Bulgaren und die bulgarische Sprache im Osmanischen Reich und in der Habsburgermonarchie (17.-18. Jahrhundert); Deutschland und das Problem der staatlichen Wiedergründung Bulgariens vom 16. bis zum 19. Jahrhundert; „Krieg der Welten“ oder „Balance of Power“. Europa und die Osmanen, 1300-1856; Joy and Glory. Die Eroberungen Belgrads 1717 und 1789 als Medienereignis im Alten Reich; Ein Kind, das nervt. Bulgarien in der Politik Bismarcks, 1878-1887; Between „Europe“ and „Non-Europe“. The Balkans in the Plans for Peace and European Unity in the Sixteenth-Eighteenth Centuries; Southeastern Europe as a Factor in German History, 1699-1829 и други). С тези публикации доц. д.и.н. Иван Първев не само разширява тематичното поле на изследванията, но проявява оригинални подходи в интерпретацията на неговите характеристики.

Заедно с доц. д.и.н. Иван Първев впечатлява и със забележителна широта на научните интереси намерила израз в публикации, които се отнасят към теорията на международните отношения, моделите на историческите процеси, историческата геополитика, приложението на информационните технологии в историческите изследвания (Клиогравитацията в международните отношения. Една интерпретационна теория на международните отношения; Информационните технологии и българската историческа наука в зората на XXI век; Геополитика и дипломатия. Николас Спайкмън и американската външна политика след Втората световна война).

Доц. д.и.н. Иван Първев е публикувал досега четири монографии, две от които в чужбина (Habsburgs and Ottomans between Vienna and Belgrade, 1683-1739. Boulder, CO., 1995; Балканите между две империи. Хабсбургската монархия и османската държава, 1683-1739 г. София, 1997; Клио-гравитацията в международните отношения. Една интерпретационна теория на международните отношения. София 1999; Land in Sicht. Südosteuropa in den deutschen politischen Zeitschriften des 18. Jahrhunderts. Mainz, 2008), все произведения отличаващи се с високи научни качества и новаторски подходи към изследваните теми.

Научното творчество на доц. д.и.н. Иван Първев трудно би могло да бъде обхванато в една рецензия, затова бих се съсредоточил върху неговата най-новата монография „Балканите и Източният въпрос, 1688-1878 г.“ (София, Университетско издателство „Св. Климент Охридски“ 2017, 286 стр.), която се явява хабилитационен труд, и е в определена степен и продължение на предшестващи изследвания, и тяхно обобщение, но изведено на още по-висока степен на концептуализация. Монографията е сравнително компактна като обем (което, предполагам е целенасочен избор на автора, който при желание би могъл да „разлее“ темата в два-три тома). Тази компактност всъщност свидетелства за висока дисциплина на мисълта и стегната организация на изложението.

В много отношения доц. д.и.н. Иван Първев е осъществил преосмисляне на важни аспекти на една традиционна тема разработвана отдавна от историци от различни страни и школи. Това е направено по убедително обоснован, а не провокационен и едностранчив, присъщ на някои „ревизионисти“ начин. Той подкрепя своите тези с основателни аргументи, без да претендира че неговата интерпретация е дефинитивната и че с нея изобщо се „закрива“ тази комплексна тема.

Доц. д.и.н. Иван Първев е съсредоточил вниманието си в анализа на развитието на Източния въпрос върху един двувековен интервал доколкото той представлява повече или по-малко завършен „продължителен исторически период“.

В тази монография авторът е концентрирал вниманието си върху балканския аспект в разгръщането на Източния въпрос като един от

ключовите фактори в голямата европейската история през периода между 1688 и 1878 г., но в рамките на един „глобален анализ“ на феномена. На първо място доц. д.и.н. Иван Първев предлага ново определение на самото понятие „Източен въпрос“, различно от традиционните варианти (които са свързани единствено и само с Османската империя и нейната криза, с политиките на Великите сили, с националните движения на подвластните народи). Всички тези елементи присъстват в комплекса на „Източния въпрос“, но авторът го свързва с нововъведеното понятие „политическа деосманизация на Балканите и „равновесието на силите“ в Европа“ (с. 16).

Особен интерес представлява периодизацията на Източния въпрос лансирана от доц. д.и.н. Иван Първев. След като разглежда критично различните становища за негова начална дата, той приема като най-обоснована 1688 година, когато се откриват нови перспективи за хабсбургската политика на Балканите (като при това даже не се колебае да коригира свои собствени предишни виждания, с. 27). Авторът възприема условното деление на Източния въпрос на три периода, съответно австрийски, руски и европейски, съобразно доминирането или „косвеното надмощие“ на една или друга от Великите сили в европейско-османските отношения и въоръжени конфликти (с. 19).

На подробен критичен анализ са подложени основни интерпретационни подходи към Източния въпрос застъпвани от съответните национални школи, в това число и българската, и на отделни изследователи.

Изложението е подчинено на възприетото триетапно деление на Източния въпрос, като всяка глава е посветена на съответния период. В първата е разгледана променената след 1688 г. геополитическа ситуация. Макар първоначалното завладяване на „ключа“ към Средна Европа да няма трайни резултати, то предизвиква серия от намеси на други заинтересовани сили и серия от нови военни конфликти. Към края на „австрийския период“ Русия се очертава като „главен арбитър“ в Източния въпрос, започва да действа като „глобална сила“ и прилага за първи път „косвена власт“ на Балканите (с. 79-81, 89).

Втората глава е посветена на руския етап от развитието на Източния въпрос (1774-1856), който започва с руско-австрийско „стикване“ по балканските дела и с т. нар. „гръцки проект“ на Екатерина II. Идеята за създаване на нови политически единици върху бивши османски владения внася нов момент в международните отношения свързани с Източния въпрос (с. 108). Грандиозният план за радикално геополитическо преустройство на Югоизточна Европа в крайна сметка не се осъществява, но показва как биха могли да се решават балканските кризи свързани с Източния въпрос (с. 116). През този период той включва вече не само балканските, но и владенията на султана на другите континенти. Засвидетелствани са на пръв поглед парадоксални случаи когато Русия действа от една страна в подкрепа на Османската империя (1798, 1833), участва в „дипломатическо балансиране“, между Русия и Англия, Русия и Франция, в Източния въпрос, а от друга страна води поредица от руско-турски войни. В същото време в Източния въпрос започва да се намесва и националният фактор – освободителните движения на християните на Балканския полуостров, а руско-османските конфликти стават елемент от глобален сблъсък за надмощие в Европа.

В глава трета е разгледан европейският период в развитието на Източния въпрос (1856-1878) когато промените в голямата европейска политика рефлектират върху неговата тъкан и нарушават равновесието на силите на Балканите установено на по-ранни етапи. Този период е може би един от най-изследваните от европейската и националната историческа наука, но доц. д.и.н. Иван Първев съумява да внесе оригинални моменти в интерпретацията на настъпилите промени.

Техническото оформяне на текста е превъзходно, но книгата би спечелила допълнително ако беше снабдена с показалец на имената и предметите и с хронологична таблица, с което читателят би бил улеснен в ориентирането в сложния и преплетен Източен въпрос. Учудващо забелязах само една печатна грешка в текста (на с. 117 при описанията на събитията от 60-те години на XVII век вместо Луи XIV е изписано името на Луи XVI), което говори за добра редакторска работа.

Конкретната монография, както и цялостната научна продукция на доц. д.и.н. Иван Първев, притежава високи академични качества, лансира

нови интерпретационни подходи и представлява несъмнен принос към модерната историография на Източния въпрос, при това поставен в максимално широк исторически и теоретичен контекст.

Доцент д.и.н. Иван Първев има продължителна и успешна преподавателска кариера като чете лекционни курсове пред студентите от Историческия факултет на различни образователни степени и осъществява научно ръководство на докторанти. През последните години той е бил основен организатор редица престижни научни конференции с международно участие и е участвал в такива в чужбина.

Доцент д.и.н. Иван Христов Първев е учен който съчетава огромна ерудиция с безупречна академична прецизност, с живо въображение нужно на историка за възкресяване на миналото и с новаторски подходи към изследваните явления и дълбинните исторически процеси.

Като оценявам високите научни качества и приносите на хабилитационния труд, както и на множеството други публикации, и цялостната преподавателска и научноорганизаторска дейност на доцент д.и.н. Иван Христов Първев, смятам, че академичната длъжност „професор“ е достойно и даже малко позакъсняло признание на неговите постижения като учен и преподавател, така че гласувам положително за присъждането ѝ, и призовам членовете на уважаемото научно жури да сторят същото.

София, 12 април 2017 г.

проф. д-р Румен Генов